

A liturgikus gondolkodás alakzatai Pázmány korában

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara alapításának 375. évfordulója alkalmából rendezett ünneppsorozat keretében 2010. november 9-én ment végbe A liturgikus gondolkodás alakzatai Pázmány Péter korában — Ritualia I. című tudományos konferencia. Az előadások sokoldalúan mutatják be Pázmány korának liturgikus törekvéseit. A helyszín sem véletlen: a kora újkori egyházfő 1635-ös nagyszombati egyetemalapítása egyházi és általános művelődési célokat is szolgált. Pázmány Péter esztergomi érsek egyik legnagyobb hatású egyházszerzői reformja pedig az, hogy az 1630-as nagyszombati zsinaton szorgalmazta a magyarországi egyházmegyék saját, középkori liturgiájának föladását s a római liturgiának a tridenti zsinaton elfogadott formája bevezetését. A „tridenti” rítus is csak a hagyományos római rítus egy változata, ahogyan az esztergomi is az volt, mégis sok jelentős és még több apró szerkezeti, szövegi és zenei változtatás történt, melyek a XVII. századtól kezdve mintegy 350 évig az értelmiség hatalmas részét kitevő klerikusok mindennapjait, de a liturgia végzésében és hallgatásában tudatosan vagy kevésbé tudatosan résztvevő teljes katolikus népesség istentiszteleteit, sőt az egyén és a közösség élet- és szokásrendjét, zenei és szövegismereteit is meghatározták.

Idézzük a konferencia küldetésnyilatkozatát, melyet Földváry Miklós István liturgiátörténész fogalmazott meg!

Pázmány kora egyszerre volt a nyugati liturgikus örökség megtagadásának, spekulatív átdolgozásának s intézményesített megőrzésének időszaka. E gyökeresen eltérő magatartások közös eleme a reflektáltság. Az európai ritualitás premodern nyelvezete a XVI. századtól kezdve egyre kevésbé magától értődő: nem nélkülözheti a tudatos viszonyulást, jelentsen ez akár elutasítást, akár reformot, akár mellette való kiállást. Másfelől fönmarad az igény határozottan formált, közmegegyezésszerű rítusokra, még ha ez a közmegegyezés immár nem a társadalom egészére, hanem csak egyes csoportjaira terjed is ki. A kort ebből a szempontból értelmezve nemcsak közhelyszerű, de kifejezetten hamis lenne a protestáns közösségek magatartását antiliturgikusnak, a katolikusokét pedig konzervatívnak nevezni. A látszólag antiliturgikus protestáns törekvések mindenestül a ritualitás keretei közt fogalmazzák meg magukat, mintegy új alakzatainak bizonyulnak, a liturgiát látszólag konzerváló katolikus intézkedések pedig előzményeikhez képest puritánnak tűnnek, és ahol gyakorlati módosulást nem hoznak, ott is új lelkiület és szemlélet következményeképpen járnak el így. Jóllehet a középkorral való gyakorlati folytonosság töretlenebb, mint általában gondoljuk, a liturgia tényleges anyaga nem valami egységes, ősi és személytelen valóság többé, hanem személyes mérlegelés és döntés eredménye.

A jelen folyóiratszám — a szokott rovatok mellett— jórészt eme tudományos konferencia előadásainak zömét tartalmazza.